

Група 24. Всесвітня Історія. Урок 3. Розпад багатонаціональних імперій і утворення нових незалежних держав у Європі. Ладиченко 10 клас с. 21-25.

Розпад багатонаціональних імперій і утворення нових незалежних держав у Європі

АКТУАЛІЗАЦІЯ ПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

Пригадайте, які народи входили до складу Австро-Угорщини та європейської частини Російської імперії.

Перейшовши за цим посиланням https://www.youtube.com/watch?v=b8M_uNvlt1Y, ви зможете переглянути презентацію, присвячену розпаду Австро-Угорської імперії.

1. Розпад Австро-Угорської імперії. Перша світова війна загострила політичні й соціальні протиріччя, що існували в державах-учасниках цього військово-політичного конфлікту. У тих з них, які являли собою багатонаціональні імперії, це стало причиною розколу держави.

Літній наступ Антанти в 1918 р., поразки на фронтах, масове дезертирство з армії й національні рухи, що посилювалися всередині Австро-Угорської імперії, змусили імператора Карла IV видати восени 1918 р. маніфест, у якому оголошувалося, що Австро-Угорщина перетворюється на триалістичну федерацію. Це державне об'єднання мало бути федерацією трьох частин: Австрії, Угорщини і південнослов'янського територіально-адміністративного об'єднання. Однак це вже був запізнілий крок. Наприкінці жовтня 1918 р. ліквідація Австро-Угорщини стала dokonаним фактом. 31 жовтня 1918 р. почалися демократичні революції в Австрії й Угорщині, у ході яких були знищені монархії. На політичній карті Європи з'явилися Австрійська й Угорська республіки.

У національних провінціях ситуація була іншою. Ще влітку 1918 р. були створені й діяли національні комітети або ради партій і громадських організацій народів, що входили до складу імперії: чехів, словаків, поляків, українців, південних слов'ян. Країни Антанти визнали більшість цих комітетів як основу майбутніх урядів.

Бліц-обговорення

Чим пояснюються міжнаціональні кризи всередині багатонаціональних держав? Чи можна їм запобігти? Яке вирішення проблеми запропонували б ви?

2. Створення Чехословаччини. Загальний політичний страйк у Чехії 14 жовтня 1918 р. переріс у національно-визвольну демократичну революцію. 28 жовтня 1918 р. Національний комітет, що складався з представників партій і організацій Чехії й Словаччини, проголосив утворення держави Чехословаччина і вихід зі складу Австро-Угорщини.

ДОКУМЕНТИ СВІДЧАТЬ

Національна рада чесько-словацької нації, що мешкає на території Угорщини, заявляє:

1. Словацька нація в мовному та культурно-історичному аспектах є частиною чесько-словацької нації...
2. Стосовно чесько-словацької нації ми вимагаємо необмеженого права на самовизначення на основі повної незалежності.
- 3 Мартінської декларації Чесько-Словацької національної ради 30 жовтня 1918 р.

Прокоментуйте декларацію Чесько-Словацької національної ради. Що вам відомо про долю новоутвореної республіки? Чи існує вона сьогодні? Чому? Свою точку зору аргументуйте.

Після консультацій, проведених між різними політичними об'єднаннями в стислі терміни, і досягнутої угоди була затверджена тимчасова конституція, заснована на принципах демократії. Однопалатний парламент — Національні збори — обрав Томаша Масарика першим президентом Чехословаччини. Незважаючи на те, що нова держава включала у свій склад і Словаччину, ситуація в ній була більш складною, ніж у Чехії. Це пояснювалося тим, що на багато словацьких земель претендувала Угорщина, і тільки після втручання швидко створених чеських збройних сил її територія опинилася під контролем центрального чехословацького уряду.

• Урочистості з нагоди утворення Королівства Сербів, Хорватів і Словенців. Майже через сто років так само урочисто святкували хорвати і словенці розпад Югославської федерації.

Чому, на вашу думку, розуміння майбутнього («спільно» або «окремо») за декілька поколінь так радикально змінюється? З чим це пов'язано: із зміною світосприймання, впливом зовнішніх геополітичних сил, чи обома цими факторами?

3. Утворення Югославії. У липні 1917 р. представники уряду Сербії й суспільно-політичного об'єднання південнослов'янських народів підписали Корфську декларацію (за місцем підписання угоди на острові Корфу). Відповідно до неї

передбачалося створення південнослов'янської держави на чолі із сербською королівською династією Карагеоргієвичів. У середині 1918 р. наступ Антанти й успіхи сербської армії, що звільнила всю територію Сербії і південнослов'янські землі Австро-Угорщини, прискорили процес державотворення.

На початку жовтня 1918 р. у столиці Хорватії Загребі було скликано Народне віче із представників хорватів, словенців і сербів - жителів Австро-Угорської імперії. 29 жовтня було проголошене відділення південнослов'янських земель від Габсбурзької імперії й державотворення словенців, хорватів і сербів. Після переговорів між різними політичними організаціями й представниками Сербії було ухвалене рішення про об'єднання Держави Словенців, Хорватів і Сербів із Сербією. 1 грудня 1918 р. у Белграді принц Олександр Карагеоргієвич оголосив про створення Королівства Сербів, Хорватів і Словенців (Королівство СХС).

4. Відтворення Польської держави. Процес відтворення незалежної Польської держави був пов'язаний з розпадом Австро-Угорської, Німецької й Російської імперій. Першою важливою подією на цьому шляху стала Лютнева демократична революція в Росії. Вона фактично визнала право поляків на утворення власної держави. Однак більша частина Польщі, що раніше становила частину Російської імперії, була окупована німецькими військами, а інша входила до складу Австро-Угорщини.

Польський національний комітет, утворений восени 1917 р., був визнаний державами Антанти як офіційний представник польського народу. Незважаючи на спроби Німеччини й Австро-Угорщини, призупинити цей процес було вже неможливо. Підписання Брестського миру 3 березня 1918 р. означало юридичне підтвердження відмови Радянської Росії від попередньої політики розділів Польщі.

У результаті досягнутої між різними політичними партіями угоди у Варшаві 18 листопада 1918 р. був створений перший загальнопольський уряд. Але він проіснував недовго через небажання правих партій підтримувати ті заходи, що вважалися ними революційними. Новим керівником країни був призначений Юзеф Пілсудський, посада якого називалася начальник держави. Аж до прийняття нової постійної конституції він повинен був виконувати свої обов'язки як глава країни.

• Ю. Пілсудський: «Поразка - це коли ти з нею змирився.

А якщо не змирився - це лише тимчасова невдача».

Прокоментуйте ці слова польського лідера.

5. Утворення Австрійської республіки. Розпад Австро-Угорської імперії, складовою частиною якої була Австрія, привів до того, що скинення монархії проходило безкровно. 12 листопада 1918 р. Австрія стала республікою.

Сильна соціал-демократія виявилася здатною взяти владу у свої руки законним шляхом після виборів до Установчих зборів 16 лютого 1919 р. Президентом країни став соціал-демократ К. Зейц.

Особливості демократичних реформ:

- скасовано станові привілеї й дворянські титули;
- проведено часткову націоналізацію великих підприємств;
- запроваджено 8-годинний робочий день;
- прийнято трудове законодавство із широкими соціальними гарантіями.

У той же час в Австрії виявилися й специфічні риси політичної боротьби: у країні діяли політичні сили, що заявляли про неможливість нормального існування Австрії як незалежної держави. Вони наполягали на її приєднанні до Німеччини. Однак їхня позиція не знаходила підтримки в суспільстві.

6. Створення угорської незалежної держави. Наближення військового краху Австро-Угорської імперії підсилювало прагнення широких верств угорського суспільства до незалежності. Для Угорщини, що була однією із двох головних частин дуалістичної монархії, з усією очевидністю постало питання про утворення власної суверенної держави. На хвилі антивоєнних і патріотичних почуттів найбільшої популярності домогся граф М. Карої - великий землевласник, прихильник демократичних реформ у соціальній і політичній сферах. Він зумів об'єднати кілька політичних партій і створити Угорську Національну Раду, яка виступала за закінчення війни, проголошення незалежності Угорщини, проведення аграрної реформи й загальних виборів. 31 жовтня 1918 р. імператор Карл IV був змушений затвердити Карої прем'єр-міністром.

Протягом короткого часу національні військові підрозділи взяли під контроль державні установи та основні комунікації, були звільнені політичні ув'язнені. Ці події увійшли в історію як революція «осінньої троянди», тому що їхнім символом стала айстра, що дослівно називається по-угорськи осінньою трояндою.

13 листопада 1918 р. було проголошено Угорську Народну Республіку. Нова влада провела аграрну реформу й ліквідувала велике землеволодіння, забезпечивши безземельних селян наділами землі. Однак війна для Угорщини не закінчилася - Антанта вела наступ на декількох напрямках силами сусідів Угорщини, що прагнули одержати для себе нові території. У результаті краху уряду Карої до влади в Угорщині прийшли комуністи на чолі з Белою Куном.

21 березня 1919 р. вони проголосили Радянську республіку. Першими кроками уряду стали націоналізація промислових підприємств, банків, транспорту, земельних володінь, що перевищували 57 га, введення монопольного права держави на зовнішню торгівлю. Проте революційний режим протримався недовго, війська Чехословаччини й Румунії за активної підтримки Антанти розгромили сили угорської Червоної армії. Комуністичний уряд Бели Куна впав 1 серпня 1919 р. У країні був установлений режим одноособової влади адмірала Міклоша Хорті.

- **Запис добровольців у Червону армію. У центрі стоїть керівник уряду Бела Кун. Поруч з ним - Клара Цеткін, відома діячка німецького та міжнародного робітничого руху.**

Спробуйте пояснити причину, чому новоутворені держави змушені були пережити зовнішню інтервенцію і громадянську війну.

Крім Австро-Угорської імперії, після Першої світової війни розпалися також Німецька, Османська й Російська імперії. У результаті розпаду Німецької імперії з'явилася демократична Веймарська республіка. На руїнах Османської імперії утворилася Турецька республіка, а також декілька арабських держав. Що стосується Російської імперії, то значна її частина опинилася у складі СРСР, а на решті територій утворилися нові незалежні держави.

7. Утворення Латвії, Литви та Естонії. У червні 1917 р. у районах Латвії, які не потрапили під німецьку окупацію, була проголошена адміністративна автономія. Була створена Латвійська Національна Рада, що ставила за мету створення незалежної латвійської держави. 18 листопада 1918 р. Латвія проголосила свою незалежність. Було обрано Народну раду - місцевий парламент і створено тимчасовий уряд. У грудні 1918 р. до влади прийшла Рада робітників, безземельних селян і стрільців, що оголосила на початку 1919 р. Латвію Радянською республікою.

• **Антанас Сметона**

У Латвії розгорнулася збройна боротьба, учасниками якої були місцеві й іноземні військові формування: Німеччини, Радянської Росії, частини російських білих армій.

У результаті до влади прийшли буржуазні партії. У другій половині квітня 1920 р. були вибрані Установчі збори й створений уряд. Латвія ставала демократичною республікою.

У червні 1917 р. Литовський сейм, що зібрався в Петрограді, проголосив утворення незалежної Литви. У вересні німецькі окупаційні війська створили маріонетковий уряд А. Сметони, що прийняв 16 лютого 1918 р. «Акт незалежності Литви». Незабаром країна була оголошена монархією. Її трон запропонували одному з німецьких принців. Потім до влади прийшли комуністи, а Радянська Росія направила їм на допомогу

червоногвардійські загони. Проте незабаром після кровопролитних боїв перемогу одержали прихильники незалежності Литви.

Рух Естонії до незалежності був схожим з подібним рухом Латвії й Литви. У Таллінні місцева Рада робітничих і солдатських депутатів активно підтримала прихід більшовиків до влади в Петрограді. До другої половини лютого 1918 р. Рада була органом влади. Почалася націоналізація землі, ліквідація поміщицького землеволодіння. Однак після окупації Естонії німецькими військами, а потім - втручання фінських і британських військ влада комуністів була скинута. 23 лютого 1918 р. Комітет старійшин проголосив незалежність Естонії.

8. Утворення незалежної Фінляндії. У Фінляндії власний уряд був створений у грудні 1917 р. Комуністи намагалися взяти владу у свої руки, але в результаті шведсько-німецької інтервенції у грудні 1918 р. главою Фінляндії став колишній російський генерал Карл Маннергейм, що залишався регентом до травня 1919 р., тобто до моменту проголошення Фінляндії республікою.

Формуємо компетентності

Хронологічну. Зробіть хронологічний ланцюжок утворення Угорської незалежної держави.

Просторову. Розгляньте на карті територію Королівства Сербів, Хорватів і Словенців (Королівства СХС). Визначте, які народи увійшли до його складу.

Інформаційну. Відшукайте додаткові джерела і зробіть історичний портрет одного з діячів, які стали на чолі новоутворених держав Європи.

Логічну. 1. Як Австрійська монархія намагалася зберегти свою владу після завершення Першої світової війни?

2. Проаналізуйте процес утворення Польської держави.

3. Порівняйте події після розпаду Австро-Угорщини в Австрії та Угорщині. Чому водній з них усе відбувалося мирно, а в іншій виникло гостре соціальне протистояння?

4. Схарактеризуйте процес утворення незалежної Фінляндії.

Аксіологічну. Висловіть свою думку, чому Чехія і Словаччина створили єдину державу. Мовленнєву. У групах обговоріть питання, яку роль у створенні нових незалежних держав відігравала геополітика. У чому ви вбачаєте її прояви?

28 жовтня 1918 р. - утворення держави Чехословаччина.

13 листопада 1918 р. - проголошена Угорська Народна Республіка.

18 листопада 1918 р. - створений перший загальнопольський уряд.

1 грудня 1918 р. - створення Королівства Сербів, Хорватів і Словенців.

